

TEK PARTİLİ DÖNEMDE ETİMESGUT'UN İDARİ TEŞKİLATLANMASI

Tekin ÖNAL

Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İTBF, Tarih Bölümü

Özet

Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasının ardından imzalanan Lozan Barış Antlaşması mucibince, 400.000 civarındaki Türk göçmeninin mübadele yoluyla Türkiye'ye getirilmesi ve burada yerleştirilmesi, devlet eliyle gerçekleştirilecek önemli meselelerin başında gelmekteydi. İskân edilecek göçmenlerin daha çok tarımla uğraşıyor olması, onların İzmir, Eskişehir, Konya, Ankara, Samsun gibi tarımsal potansiyeli yüksek çevrelerde yapılacak örnek köylere yerleştirilmelerini gerektirmekteydi. Ankara'da yapılacak örnek köy için, ulaşım kolaylığı da göz önüne alınarak, Ankara-Eskişehir hattında yer alan Ahi Mes'ud çiftliğine yakın bölge seçildi. 16 Mayıs 1928'de Bakanlar Kurulu tarafından örnek köy olarak kabul edilen Ahi Mes'ud'un 1 Haziran 1928'de nahiye olmasına ve Ankara merkez kazasına bağlanmasına karar verildi. Tarih içinde "Amaksyz", "Amaksız", "Amaksis", "Akmasus" gibi isimler alan Etimesgut, kurulan örnek köyle birlikte Ahi Mes'ud olarak anılmaya başlanmıştır. Nahiyenin ismi 1930'da Etimesut olurken, 1937'de Mustafa Kemal Atatürk'ün hatıra defterine yazdığı bir yazıda Etimesgut olarak geçmiş ve bu tarihten itibaren Etimesgut ismi kullanılmıştır. Mayıs 1990'da ilçe statüsü kazanan Etimesgut'un Cumhuriyetin ilanından çok partili hayata geçişe kadar olan idari yapısının anlatılacağı bu çalışma, ekseriyetle arşiv belgelerine dayanacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Ankara, Örnek Köy, Ahi Mes'ud, Etimesgut, İdari Teşkilat*

ADMINISTRATIVE ORGANIZATION OF ETİMESGUT DURING THE SINGLE-PARTY PERIOD

Abstract

In accordance with the Lausanne Treaty, which was signed after the victory of the War of Independence, one of the most important issues to be carried out by the state was to bring approximately 400.000 Turkish immigrants to Turkey through the population exchange and to settle them in there. It was necessary to settle the immigrants in model villages to be built in places with high agricultural potential such as İzmir, Eskişehir,

Konya, Ankara, Samsun due the fact that the immigrants to be resettled were mostly engaged in agriculture. Considering its accessibility in terms of transportation, the region close to the Ahi Mes'ud farm, which was located in Ankara-Eskişehir line, was selected for the model village to be built in Ankara. It was decided that the Ahi Mes'ud, which was adopted as model village by the Council of Ministers on May 16, 1928, should be sub-district and should be affiliated to central district of Ankara on June 1, 1928. After the model village had been established, Etimesgut, which had been named as "Amaksyz", "Amaksız", "Amaksis", "Akmasus" throughout the history, was began to be referred as Ahi Mes'ud. While the name of sub-district had been changed into Etimesut in 1930, it was mentioned as Etimesgut in a letter written by Mustafa Kemal Atatürk in 1937 and as of this date the name Etimesgut was started to be used. This study, which describes the administrative structure of Etimesgut -which acquired the district status in May 1990- from the proclamation of the republic to the transition to multi-party system, will largely be based on archival documents.

Keywords: *Ankara, Model Village, Ahi Mes'ud, Etimesgut, Administrative Organization*

Giriş

Kurtuluş savaşının bitmesiyle birlikte ülkenin birçok yerinde yorgunluk ve yoksulluk hâkim olmuş, genç nüfusun çoğu savaşlarda hayatını kaybetmiş, hastalıklar yaygınlaşmış ve köylü toprağını işleyemez hale gelmiştir. Tam bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıkla sağlanabileceğini gören Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, çağdaş uygarlık düzeyini yakalamanın iç ve dış barış ortamını sağlayarak, ekonomik kaynakları seferler ederek ve köylüyü kalkındırarak gerçekleştirebileceğini vurgulamıştır. İşte bu nedenle Mustafa Kemal Atatürk, ekonominin en değerli kaynağı olan tarımın geliştirilmesine ayrı bir önem vermiştir (Başköy vd., 2003: 25).

Amaç, her yönüyle kalkınmış, bayındır bir ülke meydana getirmektir ve bunun için tarımsal gelişim kaçınılmazdır. 1920'li yıllarda Türkiye nüfusunun yüzde sekseninin tarımla geçimini sağladığı göz önüne alınırsa, Mustafa Kemal Atatürk'ün niçin köy ve köylünün kalkınmasına büyük önem verdiği anlaşılabilir. Ülkenin ekonomik bağımsızlığı tarımsal alandaki gelişmeye bağlıdır (Başköy vd., 2003: 25).

Gelişim için atılacak adımlar 17 Şubat 1923 tarihinde toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde belirlenmiştir. Kongrede tarımsal alanda gelişmeyi sağlamak amacıyla köylülerle ilgili kararlar alınmıştır. 1924'te Köy Kanunu'nun çıkarılması ve 1925'te aşar vergisinin kaldırılması burada alınan kararların neticesidir. Köy Kanunu, köyün yeniden yapılandırılmasını amaçlarken, bu kanunda köyün tanımı, sınırları, imarı, yolların yapımı, evlerin planı, sağlık, eğitim gibi çeşitli konular ele alınmıştır. Böylece Cumhuriyet hükümetinin örnek köy modeli en önemli kalkınma politikalarından birisi haline gelmiştir.

Köy Kanunu ile birlikte bataklıklar kurutulmuş, köylere tarım ve sağlık hizmetleri götürülmüş, köy kütüphaneleri, posta ve telefon teşkilatları kurulmuştur. Tarlalar ıslah edilmiş, ağaçlandırma çalışmaları başlamış, ancak tam bir başarı sağlanamamıştır. Zira tam da bu sıralarda baş gösteren dünya ekonomik bunalımına ek olarak, köylerdeki okuryazar sayısının yetersiz olması, yerleşik düzenin bozulmak istenmemesi ve maddi olanaksızlıklar uygulamada eksikliklere neden olmuştur (Başköy vd. 2003: 25).

Köylüye tarımın geliştirilmesi yönünde bilgilendirme yoluna gidilmiş ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde toprağın nasıl işleneceği ve hayvanlardan nasıl yüksek verim alınacağı anlatılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, bizzat kurduğu çiftliklerde önemli çalışmalar yapmış ve büyük bölümü Etimesgut sınırları içerisinde kalan Atatürk Orman Çiftliği gibi çiftliklerde üretim faaliyetlerine katılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün Etimesgut'ta kurduğunu örnek köy ise çorak bir arazinin nasıl bir dönüşüme uğradığını göstermesi bakımından incelenmeye değerdir.

1. Ahi Mes'ud Örnek Köyünün Kuruluşu

22 Eylül 1926 tarihinde Haydarpaşa-Ankara hattında Sincan ile Gazi istasyonları arasında Ahi Mes'ud adıyla yeni bir istasyon kurulurken (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 30-18-1-1, Yer Numarası: 30-63-9. Bu atıftan itibaren "Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi" kısaltılarak "BCA" şeklinde kullanılacaktır. Eğik çizginin (/); sol tarafı fon kodunu, sağ tarafı ise yer numarasını ifade edecektir), aslında bu yerleşim yerinin cazibesinin artırılması hedeflenmiştir. Zira 16 Mayıs 1928 tarihli ve 6639 sayılı kararname ile mübadele neticesinde getirilecek muhacirlerin yerleştirilmesi

amacıyla Ahi Mes'ud Çiftliği mevkiinin örnek köy yapılmak üzere satın alınması (BCA, 30-18-1-1/29-32-14), bölgenin Cumhuriyet hükümeti açısından önemini göstermektedir.

28 Mayıs 1928 tarihinde başlanan örnek nahiyenin bir an evvel tamamlanması için gereken taş ve kerpiç tedariki planlanmış (BCA, 30-18-1-1/29-36-18) ve kısa sürede gerçek anlamıyla örnek bir yerleşim yeri haline getirilmiştir. 1 Haziran 1928 tarihinde Ahi Mes'ud'un nahiyeye olmasına karar verilmiş ve Ankara merkezine bağlı bulunan Ergazi, Yuva, Karacakaya köyleri ile Ergazi'ye bağlı Güvercinlik ve Macun çiftlikleri, Yuva köyüne bağlı Çakırlar Çiftliği, Zir (Yenikent) nahiyesinden de Alacaatlı, Bağlıca, Dodurga, Ahi Mes'ud (Etimesgut), Eryaman, Elvan, Fevziye, Kütüğün (Çayyolu), Saraycık, Sincan, Susuz, Şehitali köyleri yeni kurulacak örnek nahiyeye bağlanmıştır. Örnek nahiyeye de Ankara Merkez Kazasına bağlanmıştır (Tekin, 1998: 14). Mustafa Kemal Atatürk'ün ilgisinin yanı sıra, Ahi Mes'ud'a böyle bir statü verilmesi nahiyenin gelişimine katkı yapmıştır. Örnek nahiyenin Ankara'nın merkez ilçesine bağlanması ise daha sonra yapılacak işlerin kısa zamanda çözülmesini sağlamıştır.

Kurulan örnek köylerin su ihtiyacını karşılamak üzere yapılacak altyapı tesislerine ait inşaatın temini çalışmalarına başlanmış (BCA, 30-18-1-1/30-56-4) ve bölgeye suyun 2,5 km kadar uzaklıkta bulunan Çakırlar Çiftliği mevkiinden getirilmesi planlanmıştır. 5.753 lira keşif bedeli olan Ahi Mes'ud arazisinin sulanması ve dağ yamacında galeri şeklinde yapılacak su ve toplama tertibatı için 2 Ocak 1929 tarihinden itibaren bir hafta süreyle ve pazarlık suretiyle ihaleye çıkmıştır (T.C. Resmi Gazete, 7 Ocak 1929, S. 1086). 20 Mart'ta da suyun taşınması için gerekli kanalların yapılması adına yeni bir ihale duyurusu yapılmıştır (Resmi Gazete, 26 Mart 1929, S. 1151).

Bölgenin eğitim altyapısına da gereken önem verilmiş ve bölgeye yerleştirilen muhacir çocuklarının tahsillerinin aksamaması amacıyla, 10 Kasım 1928 tarihinde inşa ettirilecek yatılı bir okulun pazarlık usulüyle yaptırılması kararlaştırılmıştır (BCA, 30-18-1-1/30-61-4). Bundan kısa bir süre sonra da muhacirlere verilecek erzak, yakacak, tohumluk ve diğer temel ihtiyaçların satın alınması (BCA, 30-18-1-1/30-62-14) ve burada çeşitli dükkânlardan oluşan çamaşırhane, hamam, kahvehane ve hanın yine pazarlık usulüyle yaptırılmasına karar verilmiştir (BCA, 30-18-1-

1/30-63-9). Mayıs ayında kurulmasına karar verilen 50 haneli Ahi Mes'ud örnek köyü, 10 Aralık 1928'de tamamlanmış ve Bulgaristan'dan, çoğunluğu da Rusçuk'tan gelen 301 muhacire evleri teslim edilmiştir. Bu tarihte kendisine bağlı köylerle birlikte, %93'ü köylerde, %7'si ise nahiye merkezinde olmak üzere, Ahi Mes'ud'un nüfusu 4.985 kişi olarak hesaplanmıştır (Tekin, 1998: 16-17).

Yapılanlar, nahiyeyi çevrede bir ilgi merkezi haline dönüştürmüştür. Bozkırın ortasında yeşilliklerle bürünmüş, modern bir yerleşim yeri olan Etimesgut, genç Cumhuriyetin düşündüğünü gerçekleştirdiği bir örnek olarak karşımıza çıkmıştır. Girişilen işin büyüklüğüne binaen, kısa zamanda çıkarılan birçok kararname ile özellikle bayındırlık alanında Türkiye'nin diğer köylerine örnek olacak çalışmalar başlatılmıştır. Her şeyin muntazam bir plana göre işlediği örnek köyde tüm ihtiyaçların karşılanması için hummalı bir yarış başlamıştır.

Örnek köye yerleştirilen muhacirler ile yerli halk arasındaki etkileşim ise tarım faaliyetlerinde yeni yöntemlerin görülmesi sonucunu doğurmuştur. Buradaki tarım çalışmaları ise köylüye 150'şer dekar arazi dağıtılarak başlamıştır. Bu arazinin 27'şer dekarı şeker fabrikası alanı içerisinde, 14'er dekarı tren istasyonu kenarında, 16'şar dekar Elvanköy'deki Kepir Deresi kenarında, kalan kısmı da Kocaöz mevkiinde olmak üzere tahsis edilmiştir (Başköy vd., 2003: 71). Ayrıca Bakanlar Kurulu'nun 19 Haziran 1929 tarihli ve 8128 Sayılı Kararnamesiyle örnek köyün elektrikle aydınlatılması da Cumhuriyet hükümetinin köye ve köylüye verdiği değeri göstermesi bakımından dikkate şayandır. Zira verdiği yaşam savaşının yaralarını sarmaya çalışan devlet, diğer yandan da dünyada baş gösteren ekonomik krizle uğraşmakta idi. İşte böyle bir dönemde Ahi Mes'ud'un elektrikle aydınlatılması Anadolu'nun ihmal edilmiş diğer köylerine de örnek teşkil etmekteydi. Yapımına 1929 yılında başlanan Hıfzısıhha Numune Dispanseri de 1930 yılında tamamlanarak hizmete açılmıştır. Bu dispanser sadece Ahi Mesud'a değil, çevredeki 19 köye birçok hizmet vermiştir.

Örnek nahiyeyi anlatan yazarlardan Selahattin Kandemir Türkiye Seyahatnamesi-Ankara Vilayeti adlı eserinde 1932 öncesinde Etimesgut'u şu şekilde tanıtmıştır:

"Ankara'ya ilk defa gelen bir yolcu için, Eskişehir'den sonra demiryolunun geçtiği çıplak arazi, bu bölge hakkında pek de iyi bir izlenim vermez. Fakat Eti Mesut istasyonuna gelince manzara birdenbire değişir. Bu ıssız, kimsesiz görünen geniş stepler ortasında böyle mamur ve yepyeni bir köy, insanı hayrete düşürür. İşte burası şimdiki Ankara'nın batı kapısıdır. Ve her yolcu, bu geniş ve yüksek kapıdan geçerken Cumhuriyet neslinin yapmış olduğu büyük eserler önünde bir kere daha hürmetle eğilir. Dünkü hayat ile bugünkü arasındaki farkı bütün canlılığı ile gösteren bu yeni inşaatlar, evler, mektep, hükümet dairesi, hal, istasyon vs. etrafında yemyeşil bir saha görünür." (Kandemir, 1932: 63-64).

Ernest Mamboury ise Guide Touristique adlı kitabında (1933) örnek köyü şöyle anlatmaktadır. "Örnek köy Etimesgut'un şirin evleri, kat kat verimli Engürü ovasını güneyden kesen tepelerin kuzey yamacında sergilenmektedir. Bir zamanlar terk edilmiş olan bu geniş araziye sulamak ve kuvvetlendirmek için başlatılan sulama çalışmalarını ovoidan geçerken görebiliriz. Örnek köy, Cumhuriyetin yenilikçi ruhunun başarısıdır..." (Tekin, 1998: 2).

2. Etimesgut'ta İdari Teşkilatlanma

İlk yerleşim yerinin Ahi Mes'ud Çiftliğine yakın oluşundan dolayı, kurulan örnek nahiye Ahi Mes'ud ismiyle anılmıştır. 2 Ağustos 1930 tarihinde adı "Etimesut" olarak değiştirilen Ahi Mes'ud Nahiyesi, Cumhurbaşıkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün 29 Kasım 1937 tarihinde Numune Sıhhat Merkezini ziyaretleri sırasında hatıra defterinde belirttikleri addan hareketle, 24 Aralık 1937 tarihinde "Etimesgut" olarak kabul edilmiştir. Karar, 18 Ocak 1938 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 18 Ocak 1938, S. 3811).

Nahiye haline getirilen Etimesut'ta bucak teşkilatı, ona bağlı köylerde de ocak teşkilatları kurulmuştur. Her ocak kendi içinden bir reis ve üyelerini seçerken, ocak delegeleri de nahiye kongrelerine katılmıştır. Bu bağlamda 19 Aralık 1934 Çarşamba günü toplanan Etimesut Nahiye Kongresinde, Ergazi köyünden Abdurrahman Bey reisliğe seçilirken, üyeler de Susuz Köyü'nden Hasan Hüseyin Bey, Yuva Köyü'nden Mustafa Avcı, Ergazi Köyü'nden Osman Bey ve Kutuğun Köyü'nden Halil İbrahim Bey

olmuşlardır (BCA, 490-01/127-503-1, lef. 6). Burada delege ve köylülerden gelen dilekler tespit edilip, Merkez İdare Heyetine bildirilmiştir. Buna göre, Şehitali ve Yuva köylerine birer ilkokul yaptırılması, köylülere yetiştirdikleri ürünleri satabilmeleri için münasip bir yerde pazar kurulması, yetiştirilen buğdayın iyi bir bedelle alınması, köy muhtarlarının idaresinde bulunan köy korucularının nahiye ve jandarma emrinden alınması, Ergazi ve Susuz köylerindeki çeşmelerin bir an önce tamir ettirilmesi talep edilmiştir (BCA, 490-01/127-503-1, lef. 7).

Kongre kararları 10 Mart 1935 tarihinde Merkez İdare Heyeti Başkanlığı tarafından uygun görülmüş ve gerekli yazışmalar yapılmıştır (BCA, 490-01/130-521-1, lef. 12). Bunun yanında ocak idare heyetleri için de kongreler yapılmış, kongre gün ve saatleri ile kongrelerde görevli üyelerin isim listeleri CHP Vilayet İdare Heyeti ile yapılan yazışmalarda bildirilmiştir. Buna göre 1937 yılının Kasım ayında ilçesinde Etimesut Köyü'nün de yer aldığı 16 köyde ocak kongreleri düzenlenmiştir.¹

Nahiye yönetimleri her yıl gelir ve giderlerini gösteren hesap cetvellerini Merkez İlçe Yönetim Kurulu'nun denetimine sunmuş ve gelir-gider arasında farklılıklar olmamasına özen gösterilmiştir. Buna göre 1937 mali yılında tamamı üyelere toplanan yardım paralarının yekûnu 169 lira 61 kuruş olarak hesaplanmış ve bunun 139 lira 61 kuruşu genel masraf olarak gösterilmiştir. Böylece 1937 yılından 1938'e 30 liralık bir bütçe devredilmiştir (BCA, 490-01/117-461-2, lef. 6). 1938 mali yılında ise 223 lira 52 kuruş gelir, 184 lira 99 kuruş gider hesaplanmış ve 1939'a 38 lira 53 kuruş devredilmiştir (BCA, 490-01/117-461-2, lef. 2).

Etimesgut'ta 19 Kasım 1939 tarihinde toplanan Nahiye Kongresinde yeni nahiye idare heyeti belirlenmiş ve idare heyetinin başına Dr. Cemalettin Or seçilmiştir. Kâtiplik ve veznedarlığa Yatı Okulu direktörü Hasan Çıttan ittifakla seçilirken, Merkez Kaza Kongresi delegeliklerine de Dr. Cemalettin Or ile birlikte, Abdurrahman Eskier seçilmişlerdir. Ayrıca 5 kişilik heyette Ergazi Köyü'nden Abdurrahman Eskier, Elvan Köyü'nden

¹Adı geçen köyler şunlardır: (Kutuğun, Alacaatlı, Bağlıca, Etimesut, Ergazi, Yuva, Susuz, Eryaman, Karacakaya, Sincan, Saraycık, Elvan, Yaprıcık, Fevziye, Şehitali ve Dodurga) BCA, 490-01/128-509-2, lef. 1.

Mustafa Erdoğan ve Susuz Köyü'nden Halil Türk yer almışlardır (BCA, 490-01/130-521-1, lef. 11).

1941 yılı Etimesgut nahiye ve ocak idare heyetlerini gösteren listede, Nahiye İdare Heyeti'nde Abdurrahman Eskier ismi yer almazken, kâtipliğe Satılmış Özer, üyeliklerden birisine de Satılmış Mermer seçilmişlerdir. Daha önceki heyet üyelerinden Mustafa Erdoğan ise yedek üye olarak listede yer almıştır. Diğer taraftan bu dönemde Alacaatlı'da Seyit Ahmet Alpaslan, Bağlıca'da Halil Ünal, Dodurga'da Kadir Yıldırım, Elvan'da Ağababa Yılmaz, Ergazi'de Mustafa Şirin, Eryaman'da Sadullah Tümer, Etimesgut'ta Muzaffer Taneri, Fevziye'de İbrahim Günay, Karacakaya'da Fahrettin Avcu, Kutuğun'da İsmail Öztürk, Saraycık'ta Bayram Yıldırım, Sincan'da İsmail Şahin, Susuz'da Kâzım Kâhya, Şehitali'de Mustafa Demiray, Yapracık'da Ali Gökhan ve Yuva'da Halil İbrahim Yıldırım ocak reisliği görevinde bulunmuşlardır (BCA, 490-01/130-521-1, lef. 1-3). 1943 listesinde Etimesgut'ta Ahmet Çokoy, Karacakaya'da Yusuf Ertürk ve Susuz'da Seyit Ali Davarcı ocak reisliği görevine gelmişlerdir (BCA, 490-01/130-521-1, lef. 4-5).

Bu arada Etimesgut Nahiyesi Kongresi Dilek Encümeni, 27 Eylül 1942 tarihinde Kongre Başkanlığına ocaklardan gelen istekleri ihtiva eden bir rapor sunmuştur. Buna göre dilekler şu şekilde özetlenmiştir:

Maarife ait olanlar:

1. 400 nüfuslu Dodurga Köyü'ne bir okul inşa edilmesi,
2. Saraycık Köyü'ne bir okul inşa edilmesi,
3. Dodurga Köyü'ne bir öğretmen gönderilmesi,
4. Okur sayısı 150'yi bulan Saray Köyü'ne ikinci bir öğretmen verilmesi.

Nafiaya ait olanlar:

1. Etimesgut içindeki yolların harap olmadan evvel ikinci katman asfaltının atılması

Adliyeye ait olanlar:

1. Tapusuz arazilerin tapuya bağlanması için bir an evvel mülkiyet kanununun çıkarılması.

Dâhiliyeye ait olanlar:

1. Sincan Köyü'ne yeni bir karakol tesis edilmesi.

Ulaştırma ait olanlar:

1. Sincan Köyü'ne yaptırılacak olan PTT hat muayene merkezine tek memurlu bir posta şubesinin ilave edilmesi.

Vakıflara ait olanlar:

1. Etimesgut'ta evkafa ait 8 dükkânlı hal binasının uzun taksitlerle Etimesgut köy ihtiyar heyetine satılması.

Ziraata ait olanlar:

1. İyi tohum bulamayan ve bu yüzden iyi mahsul alamayan köylülere ıslah edilmiş tohumluk temin edilmesi,
2. Nadas, ekme, biçme ve harman için kombinaların zamanında ve sistemli bir şekilde yardım etmesi,
3. Etimesgut'un batısında çiftliğe ait araziden 1.000 dönüm kadar yeni yer verilmesi.

Ticarete ait olanlar:

1. Hane başına verilen 450 gramlık gaz yağı miktarının yeniden hesaplanması,
2. Gaz arzının kesintisiz yapılması,

İktisada ait olanlar:

1. Zir ve Etimesgut nahiyelerinin birçok köyünün ihtiyacına cevap veren Bucak linyit madeninin tekrar açılması,
2. Pazarlarda halka verilen 5 metrelik dokumanın ihtiyacı karşılamadığı için artırılması (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 241-243).

Hemen her yıl ocaklardan toplanan ve Nahiye İdare Heyeti tarafından Merkez İlçe İdare Heyetine gönderilen bu isteklerin kimi zaman karşılanmadığı da görülmüştür. Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için CHP yönetimi bazı kamu kurum ve kuruluşlarından da destek aramıştır. Emlâk ve Eytam Bankası ile Osmanlı Bankası da bunlardan bazılarıdır. Kaza İdare Heyeti Başkanı Av. Sait Tartan imzasıyla adı geçen banka direktörlerine gönderilen yazıda, inkılapların sistemli bir şekilde yürütülmesi ve yardıma

muhtaç vatandaşlara gerekli yardımın yapılabilmesi amacıyla yıllık 1.500 lira yardım yapılması talep edilmiştir (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 238-239).

Etimesgut Nahiyesi kongrelerinden birisi de 15 Kasım 1943 Cuma günü saat 14.00'da Yatı Okulu binasında 38 delegenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Kongrenin açılışını Nahiye İdare Heyeti Başkanı sıfatıyla Dr. Cemalettin Or yapmış, önceki yılda yapılan işlere dair hazırlanan rapor okunmuş ve müzakere edilmiştir. Ardından hesap, bütçe ve dilek encümenleri oluşturulmuş, geçmiş yıl hesapları, gelecek yıl bütçe taslağı ve kongrede sunulan teklifler incelenerek ayrı ayrı dosyalar hazırlanmıştır. Her bir dosya delegeler tarafından oylanarak kabul edilmiş ve heyet seçimlerine geçilmiştir. Heyet başkanlığına Dr. Cemalettin Or yeniden seçilirken, CHP büyük kongresinde temsil edilmek üzere de 7 kişilik bir heyet tespit edilmiştir (BCA, 490-1/127-503-1, lef. 2-8). Bu dönemin hesap bilgileri incelendiğinde 360 lira üye yardım parasının yanında 300 lira da merkezden gelen yardımın olduğu gözlemlenmektedir. Masraflar kısmında ise daha önceki hesap cetvellerinde yer almayan halkevi ve odasına yardım göze çarpmaktadır. Yıllık bazda halkevi ve odasına 250 liralık yardımın yanında, 380 lira çeşitli masraflara, 30 lira da yapı ve onarım işlerine harcanmıştır (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 244). Nahiye yönetiminin ocaklardan yaptığı tahsilat ise aşağıdaki gibidir:

Ocak	Lira	Kuruş
Alacaatlı	18	20
Bağlıca	14	00
Dodurga	20	00
Elvan	14	50
Ergazi	29	50
Eryaman	12	85
Etimesgut	60	55
Fevziye	12	10
Karacakaya	13	45
Kutuğun	15	00
Saraycık	5	00
Sincan	40	60
Susuz	37	10
Şehitali	16	55
Yapracık	13	00
Yuva	29	40
Yekün	352	20

Kaynak: (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 226).

Ocaklardan yapılan yardımın yanında buralarda bulunan demirbaş eşyaların toplam değeri de belgelerden anlaşılmaktadır. Buna göre Etimesgut Nahiye Merkezi ve 16 Ocakta bulunan Türk bayrağı, parti bayrağı, Atatürk'ün nutku, masa, sandalye vs. 170 adet demirbaşın toplam değeri 460 lira 75 kuruş olarak hesaplanmıştır (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 176-181). Etimesgut Nahiye İdaresi bir taraftan da Parti Vilayet Merkezi tarafından açılması istenen halkodası ile uğraşmak durumunda kalmıştır. Ancak halkodası için ayrı bir bütçe talep edilmesine ve bu talebin karşılanacağına söylenmesine rağmen, bir türlü bu bütçe verilmemiştir. (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 204). Nahiye yönetimi halkodası faaliyetlerinin sekteye uğramaması için kendi bütçesinden birtakım harcamalar yapmış, ancak halkodasından beklenen verim alınamamıştır (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 175).

Etimesgut için bir başka önemli gelişme 1943 yılı sonlarında yaşanmış ve Dâhiliye Vekâletinin teklifi ile 28 Kasım 1943 tarihinde Ankara Belediyesi sınırları dışında kalan Kayaş ve Etimesgut köylerinin bazı kısımlarıyla, Balgat Köyü'nün tamamının Ankara Belediyesi sınırları içine alınmaları hakkında kararname yayınlanmıştır (BCA, 30-11-1/163-24-17). Böylece Etimesgut'a götürülecek hizmetlerin bir kısmı Belediye eliyle ve daha hızlı bir şekilde gerçekleşme imkânı bulmuştur.

Öte yandan Merkez Kaza İdare Heyetinden Nahiye İdare Heyetine gönderilen bir başka yazıda partililerin bir araya getirilmesi ve ülkede partiyi ilgilendiren meseleler üzerine konuşmalar yapılması gerektiği hatırlatılmıştır. Bunun için Nahiye ve Ocak idare heyetlerinin haftalık toplantılarını gösteren bir çizelgenin tablo halinde düzenlenerek kazaya gönderilmesi istenmiştir. Ayrıca parti tarafından, bilhassa köylerde yaşayan vatandaşlar için çıkarılmakta olan Yurt Gazetes'i'nin nasıl tepki gördüğü ve bu gazeteye ilgiyi artırmak için neler yapılması gerektiği de sorulmuştur (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 200-201). Adı geçen yazıya verilen cevapta, Nahiye İdare Heyetinin her cumartesi saat 13.00'da, Etimesgut ocağının her perşembe saat 22.00'da ve diğer bütün ocakların her cuma saat 14.00'da haftalık toplantılarını yaptığı vurgulanmıştır. Çıkarılmakta olan gazetenin ise köylüler arasında ilgi gördüğü ve gönderilmesine devam edilmesi gerektiği ifade edilmiştir (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 194).

II. Dünya Savaşı'nın henüz devam ettiği bu sıralarda halkın bilgilendirilmesi ve devletin yanında yer almasının sağlanmasında yazılı basın kadar parti yöneticilerine de iş düşmüştür. Cumhurbaşkanı İsmet

İnönü, 1 Kasım 1943 tarihinde TBMM' de yaptığı konuşma sırasında cihan harbinin siyasi ve iktisadi tesirlerinin, milletin yaşam tarzını ciddi anlamda değiştirdiğini ifade etmiştir. Bu dönemde değişen düzene göre ekonomik çareler aranması ve halkın bu sırada gösterdiği gayrete minnettarlığını dile getiren Cumhurbaşkanı, bütün bu çalışmaların sonucunun olumlu olduğunu vurgulamıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1.XI.1943, s. 3). Parti yönetimi de halkın özellikle dış politika konularında bilgilendirilmesini, bunun da çeşitli toplantılarla gerçekleştirilmesini istemiştir. Vilayet merkezlerinden kaza merkezlerine, kaza merkezlerinden nahiye merkezlerine, oradan da ocak idare heyetlerine gönderilen yazılarda bu husus özellikle vurgulanmıştır (BCA; 490-01/99-392-1, lef. 119). Diğer yandan milli bayramların kutlanmasına gereken önemin verilerek, halkın kutlamalara katılımının sağlanması, devletin halkı ile bütünleşmekten çekinmediğinin gösterilmesi istenmiştir (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 117). Böylece hem halkın milli hassasiyeti artırılmış, hem de gerekli iletişim ortamı sağlanmıştır.

Cihan harbinin sona ermesinin ardından Türkiye'de çok partili siyasi sistemin kurulması çalışmalarına bir kez daha başlanmıştır. Nuri Demirağ'ın Milli Kalkınma Partisi'ni Çiftçi ve Köylü Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi, İslam Koruma Partisi, Demokrat Parti gibi partiler izlemiştir. Bu dönemde ardına birçok siyasi parti faaliyete başlarken, kurucuları arasında Celal Bayar, Fuat Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan'ın yer aldığı Demokrat Parti, iktidarın en önemli alternatifi olarak görülmüştür. Bu yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi'nden birçok üye partilerinden istifa ederek, Demokrat Parti'ye üye olmuştur. Böylece parti içi yazışmaların ana maddelerinden birisi de yeni üyelikler ve ayrılan üyelerin durumu olmuştur. Nahiye ya da Ocak idare kurulları kimi zaman üye kaydı yapmak üzere köylere geziler düzenlemişler (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 91), kimi zaman da istifa eden üyeler hakkında raporlar hazırlayıp, Merkez İlçe İdare Heyetine göndermişlerdir (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 74-75). Bunların yanında merkez ilçe ile iletişimde çekilen güçlükler yüzünden Nahiye İdare Merkezine bir telefon bağlanması (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 35), halkın en çok ihtiyaç duyduğu alanlardan birisi olan nüfus işlerinde görevli bir memurun bulunması (BCA; 490-01/99-392-1, lef. 31), cumartesi ve pazar günleri saat 23.00'dan sonra Etimesgut'a kadar devam eden bir banliyö treninin ilavesi (BCA, 490-01/99-392-1, lef. 22) gibi, idare ve halk için önemli birçok istekte de bulunmuşlardır.

Sonuç

Bir yandan Lozan Antlaşması hükümlerince mübadele yoluyla Türkiye'ye getirilecek muhacirlerin iskânı, diğer yandan da ekonomik kalkınmanın köyleri ihya ederek sağlanabileceği düşüncesi ile kurulan Ahi Mes'ud örnek köyü, kısa zamanda gerçek bir örnek yerleşim yeri haline gelmiştir. 1 Haziran 1928 tarihinde nahiye statüsü verilen Ahi Mes'ud, kendisine bağlanan köylerle birlikte, tarım ve ulaşım alanlarında önemli gelişmeler göstermiştir. Cumhuriyet hükümetinin yeni dil ve tarih politikaları çerçevesinde 2 Ağustos 1930 tarihinde Ahi Mes'ud adı Etimesut olarak değiştirilirken, Türk oldukları iddia edilen Etilere atıf yapılmıştır. Burada oluşturulan idari teşkilatlanma, köylerde de ocak teşkilatlanması şeklinde tezahür etmiş ve örnek köyün asıl mimarı Mustafa Kemal Atatürk döneminde burada önemli icraatlar gerçekleştirilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, Ankara, Yalova, Silifke, Dörtöyl ve Tarsus'ta kurduğu örnek çiftliklerde traktör üstüne binerek tarım yapmış, çiftlik ürünlerini çevreye dağıtmış ve komşu çiftliklerin birleşerek kooperatifler kurulmasını teşvik etmiştir. Bu çiftlikler her yönüyle bir laboratuvar işlevi görmüş ve Türk tarımının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Devlet, bu dönemde 1.480.684 lira bütçe ayırarak Antalya, Samsun, İzmir, Bilecik, Cebelibereket, Mersin, Manisa ve Ankara'da 69 adet örnek köy inşa etmiştir. 11 Temmuz 1937 tarihinde Başvekâlete yazdığı bir yazı ile Ankara'da Yağmur Baba, Balgat, Macun, Güvercinlik, Tahar, Etimesgut, Çakırlar çiftliklerinden oluşan Orman Çiftliği, Yalova, Millet ve Baltacı çiftliklerini Türk milletinin hizmetine bağışlayan Mustafa Kemal Atatürk, 13 yıl devam ettirdiği kalkınma hamlesini başarıya ulaştırmıştır.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün 29 Kasım 1937'de Numune Sıhhat Merkezi'ni ziyareti sırasında anı defterine yazdığı nottan hareketle, 24 Aralık 1937'de Etimesut adı bugünkü şekliyle Etimesgut olarak değiştirilmiştir. 1968 yılına kadar kendisine bağlı köylerle birlikte nahiye olarak kalan Etimesgut, bu tarihten itibaren Yenimahalle ilçesine bağlı bir mahalle haline getirilmiştir. 22 yıllık bir hasretin ardından Etimesgut, 20 Mayıs 1990 tarihinde yeniden ilçe statüsüne kavuşmuştur. 19 Ağustos 1990'da Etimesgut Belediyesi kurulmuştur.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi: 30-18-1-1/30-63-9, 30-18-1-1/29-32-14, 30-18-1-1/29-36-18, 30-18-1-1/30-56-4, 30-18-1-1/30-61-4, 30-18-1-1/30-62-14, 30-18-1-1/30-63-9, 490-01/127-503-1, 490-01/130-521-1, 490-01/117-461-2, 490-01/99-392-1, 30-11-1/163-24-17, 490-01/128-509-2.

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, 1.XI.1943.

T.C. Resmi Gazete: 7 Ocak 1929, S. 1086, 26 Mart 1929, S. 1151, 18 Ocak 1938, S. 3811.

Telif-Tetkik Eserler

Başköy, M. (vd.). (2003). *Atatürk ve Etimesgut*, Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara.

Kandemir, S. (1932). *Türkiye Seyahatnamesi No: 1 Ankara Vilayeti*, Başvekâlet Müdevvenat Matbaası, Ankara.

Tekin, A. (1998). *Dünden Bugüne Etimesgut (Ahi Mes'ud'dan Etimesgut'a)*, Etimesgut Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara.